

PRESA PARTIDELOR POLITICE DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA
1918–1930. SCHIȚĂ ISTORICĂ

MARIAN PETCU*

ABSTRACT

THE PRESS OF POLITICAL PARTIES IN ROMANIA IN THE PERIOD 1918–1930. A
HISTORICAL SKETCH

In the present study, I bring forward a synthetic view of the progress made by the media of the parties in Romania. This is neither a history of political ideas, nor a full inventory of serial publications edited by political entities, especially as many publications were not politically assumed. Usually, the „patronage” could be identified in the subtitles and in various descriptors related to the content (often, the authors’ signatures) which allow us to qualify a periodical publication as being political or not. In this case, we had taken into account the information found in the subtitle, in order to establish partisanship. Limits of this approach are related both to the very large volume of newspapers and magazines and to the variety of parties, alliances and so on, which had forced us to make a selection. The present research aims at filling the gap of the sectorial radiographies which were of equal interest to the history of communication, political and economic history, as well as social history on the Romanian territory.

Keywords: political parties, political press, Romania, history.

* Professor, University of Bucharest; e-mail: *marian_petcu2003@yahoo.com*.

„*Revista română de sociologie*”, serie nouă, anul XXX, nr. 1–2, p. 135–153, București, 2019

Creative Commons License
Attribution-NonCommercial CC BY-ND

 INTRODUCERE

Nașterea ideilor politice în societatea românească este relativ târzie, prin comparație cu alte culturi, și datorează mult răspândirii cărților, presei, dezvoltării școlilor, teatrului, diverselor asociații de tip societăți culturale / de lectură, apărute în orașe. Un rol important l-au jucat fiii boierilor care au studiat în Occident, autentici diseminatori ai reperelor / manifestărilor modernității. Firește că, în context, stratificarea socială, economia și administrația publică au avut contribuții importante. Unii istorici (Alexandrescu *et al.*, 1995: 59) leagă apariția mișcărilor politice, la noi, de Revoluția lui Tudor Vladimirescu (1821), precum și de ecoul Revoluției franceze – „primăvara popoarelor” (1848).

Așa s-ar explica „despărțirea vieții politice române în cele două mari partide politice (...) cunoscute mai târziu de cel *conservator* și de cel *liberal*”. Pentru mai multă claritate, „în România, partidele politice nu sunt anterioare instaurării regimului constituțional (1866 – n. ns., M. P.). Anterior au fost idei politice, au fost grupări politice, dar partide politice n-au fost” (*ibidem*: 8), încât, „după Unirea din 1859 și reformele din timpul domniei lui A.I. Cuza, în cursul unui proces de modernizare generală a societății, desfășurat pe durata a două decenii, s-au constituit primele partide politice moderne românești: Partidul Național Liberal (1875) și Partidul Conservator (1880), urmate în timp de felurite alte grupări politice (...) Partidele vor fi intermediari între indivizi și instituții, selecționând candidații, propunând programe, formulând opțiuni și indicând soluții tehnice în cadrul unor concepții de ansamblu”, potrivit autorilor citați.

A.D. Xenopol considera că au existat forme de agregare asimilabile unor protopartide („partidele personale”) din timpul „vânării domniilor”, când candidații la tron le propuneau boierilor anumite privilegii: „erau învederat partide politice, însă în forma lor cea mai rudimentară” (Xenopol, 1920: 5). Era vorba despre concurența dintre reprezentații marilor familii care dețineau puterea economică. El amintește, în context, „partidul antigrecesc”, adică opoziția față de grecii care reprezentau Imperiul Otoman în Muntenia și în Moldova (din epoca fanarioților) – a se vedea revoltele din perioada 1616–1679, spre exemplu, culminând cu evenimentele din 1821. „Primele origini ale partidului național român” – notează Xenopol – „sunt de căutat în tagma boierimei românești, deșteptată în interesul ei de clasă, totalizarea intereselor individuale, prin apăsarea elementului grecesc” (*ibidem*: 11). Un alt exemplu, „partidul antiaustriac” – a se vedea dominația austriacă a Olteniei, răpirea Bucovinei ș.a.m.d. Sau „partidul antirusesc”. După cum se poate observa, în toate aceste așa-zise „partide” este vorba despre reacții de apărare ale unor comunități, față de influența / ocupația străinilor, calificați drept „despoietori”, adică jefuitori ai populației autohtone: „Am expus seriile de reacții” – remarcă Xenopol – „din care se înfăptui *partidul național*. Aceste serii sunt date prin rescularea sufletului Românilor, adusă prin copleșirea lor succesivă și simultană de către Turci, Greci, Austriaci și Ruși” (*ibidem*: 25).

Studiul de față constă în ordonarea cronologică și tipologică a unei importante populații de publicații seriale, de la origini până la lichidarea pluripartidismului în țara noastră. El a fost inspirat de Centenarul Marii Uniri și poate fi extins la nivelul unei monografii. Cristalizarea ideologiilor și a partidelor politice, tensiunile (tratate ca polemici, cel mai adesea) dintre partide, exprimate prin presa lor, fuziunile, autonomizările și desființările de partide sunt ușor identificabile în acest studiu. Am acordat, de asemenea, atenție reacțiilor legate de calitatea discursului jurnalistic promovat de presa politică, de conduita morală a promotorilor unor astfel de discursuri.

1. PRESA DE PARTID, UN SUBIECT POLEMIC

Puținătatea presei, îndeosebi a celei politice, este remarcată de Mihai Kogălniceanu, încă la 1855 – „Românii au astăzi șase jurnale politice: două în Moldova, *Gazeta de Moldova* și *Zimbrul*; două în Valahia, *Vestitorul românesc* și *Timpul*; două în Ardeal, *Gazeta de Transilvania* și *Telegraful*. *Gazeta de Moldavia* și *Vestitorul* sunt jurnale de un caracter semioficial; ele comunică novelele curței, măsurile adoptate de ocârmuire; articole de fond și discuții politice intră foarte rar în coloanele lor; iar rămășița paginilor înșiră noutăți din afară, traduse din jurnale străine. În ele se reproduc, ca într-un dagherotip, toate întâmplările, toate opiniile zilei fără niciun sistem, fără credință politică (...) *Timpul* este singurul jurnal care a abordat discuția politică; el are o opinie, o sprijină, se silește a o face să prevaleze asupra ideilor contrare. El singur până acum a îndrăsnit a scrie pe steagul său: *driturile*¹ *românilor*, când celelalte foi periodice se târesc în vechiul hogaș al tăcerii despre orice chestie politică privitoare către Prințipate” (Kogălniceanu, 1855: 52).

Ar fi mult spus că acestea constituiau o presă politică, în sensul pe care îl acordăm astăzi acestui tip de produse editoriale. Redactorii lor abordau, într-adevăr, unele idei politice, cultivau polemica, anunțau ce se întâmplă în materie de viață politică în alte țări, dar totul era mărginit de Cenzură. De altfel, combinațiile din subtitlu (care ar merita o cercetare distinctă) sunt lămuritoare pentru cât de politice erau gazetele politice... „Politicul” părea să fi constituit elementul apt, în imaginația editorilor, să asigure atractivitatea produsului editorial. Spre ilustrare, la 1 iunie 1829, în Iași apare *Albina românească. Gazetă politico-literară*, din inițiativa lui Gh. Asachi; *Cantorul de avis și comers*, editat la București (1837) are ca subtitlu: *publicație politică, științifică și comercială, bisăptămânală* (își va schimba „meniul” în *gazetă politică și comercială*). La Brăila apărea *L’Eclaircur. Jurnal politic, literar, științific, filologic și ofițial în limba franțuzească*, în anul 1841. La Blaj, *Organul luminării. Gazetă bisericească, politică și literară* (1847); la București, revista *Amicul comercianților, gazetă politică și comercială* (1848); la

¹ *Drit* – drept, privilegiu.

Cernăuți, revista *Bucovina. Gazetă românească pentru politică, religie și literatură/Römanische Zeitung für Politik, Kirche und Literatur* (1848); la Galați, *Jurnalul de Galatz. Politic, comercial și literar* (1849) ș.a.m.d.

Așadar politică, literatură, știință, comerț, religie, pentru a ne limita la exemplele de mai sus. Dar, pe măsură ce problematica politică migrează din paginile unor reviste cu conținut mai mult sau mai puțin coerent, din punct de vedere tematic, și devine un bun editorial autonom, adică ia forma unor publicații seriale specializate, retorica contestării se amplifică. Mai jos, câteva exemple.

Bunăoară, la 1860, un redactor al *Revistei Carpaților* se ocupă de „Politica și presa”. Este vorba de un comentariu relativ la reacția domnitorului Alexandru Ioan Cuza față de prestația jurnaliștilor: „Presa nu a răspuns la așteptările mele ... am văzut foile publice înmulțindu-și coloanele cu atacuri personale (...) Epoca politică s-a închis. Să ne ocupăm de managiul² țării noastre”. Dar de ce să fie stigmatizată presa, în condițiile în care a sprijinit Unirea, reformele ș.a.m.d.? Căci, scrie autorul articolului, „Presa s-a ocupat cu prisos de menagiul țării, arătând abuzurile funcționarilor, necurățeniile materiale și morale, rătăcirile unora, necapacitatea altora, excesele de putere; și Presa pentru aceasta a fost rău văzută, rău tratată și rău pedepsită (...) de ce dar să se mai ocupe Presa? Oare a cugeta de a face țara tare, mărită, și fericită, nu este a face politică? Oare a propune proiecte nu vrea să zică a face politică? Oare a arăta greșelile sau inerția Guvernului, care sapă la interesele Patriei, nu este politică? Dar cum poate Presa să nu facă politică? Să scriem oare numai versuri amoroase și romanțuri? Să facem numai madrigale și piese de teatru? Să vorbim numai de plantarea verzei și de copitele cailor? Dar și atunci or să ne zică că facem politică. A nu face politică, cu alte cuvinte, este a zice a fi moderat, a vedea răul și a nu avea curagiul a-l striga, a simți rana și a nu țipa de durerea ei, a vedea abuzul și a-l acoperi, a călca peste necurățeniile materiale și morale și a trece înaintea fără a zice nimic, a suferi asupra și a tăcea, a pierde timpul și a nu face nimic, a scrie și a nu rosti nimic. Dar, dacă politica s-a făcut ca un al cincilea element al vieții omenești; dacă nimeni nu poate trăi fără a cugeta și a se ocupa de politică; dacă guvernul nu o poate mistui; ce poate să rezulte? Sugrumarea Presei, conspirările tenebroase, revoltele, anarhia, haosul! Așa dar? (...) Să nu mai facem politică! (...) Cum dară Presa sau societatea n-o să facă ea politică?”³, se întreba autorul.

Astfel de reacții au fost nenumărate. La 1912, și Simion Mehedinți se apleacă asupra stării de fapt din țara noastră, redactând studiul „Presa de partid și dervișii⁴ condeifului” (semnat „Soveja”⁵): „Ceea ce atrage luarea aminte în presa noastră politică e mai ales nepăsarea de adevăr, lipsa de cumpătare a stilului și o vădită nestatornicie a părerilor. Cu deosebire în vremurile de agitație, e destul să

² *Managiu* – menaj, cu sensul de gospodărire a țării, de îngrijire a ei, de buna ei administrare / funcționare.

³ Politică și presa, în *Revista Carpaților*, an I, ianuarie 1860, p. 41.

⁴ *Derviș* – călugăr musulman; cerșetor. Uneori are semnificația de judecător (de *agă*).

⁵ Potrivit lui Mihail Straje (1973: 434), „Soveja” este pseudonimul lui Simion Mehedinți.

urmărești vreo câteva zile gazetele de partid, spre a te încredința de lipsa lor de scrupul nu numai în judecarea, dar chiar și în povestirea faptelor (...) În al doilea rând, e caracteristic pentru presa noastră tonul ei de o nestăpânită asprime (...) Al treilea caracter al ziaristiceii noastre e însă și mai izbitor. Față de asprimea vorbelor cu care scriitorii de la ziare se hiritisesc⁶ și hiritisesc și pe alții, ai aștepta ca ei să tragă cel puțin concluzia potrivită cu o astfel de atitudine (...) mai uimitoare și decât asprimea vorbelor și nepăsarea de adevăr e nepilduita ușurință cu care unii gazetari trec dintr-o tabără în cealaltă” (Soveja, 1912: 114). De ce o astfel de situație? – se întreabă S. Mehedinți. Iată câteva răspunsuri: „Cauza slăbiciunii ziarismului la noi sunt numeroase (...) Mai întâi e de vină lipsa de frâu legal față de abaterile celor ce scriu la gazetă (...) O altă cauză e lipsa de pregătire profesională și apoi lipsa oricărui criteriu în recrutarea ziaristilor (...) sunt însă de vină pentru abaterile presei însăși abaterile oamenilor politici și lipsa de granițe precise între partide, – atât în ce privește ideile, cât și cu privire la persoane. În loc ca un ziar, prin propaganda de principii, să conducă un club sau un partid, dimpotrivă: cluburile târăsc după ele ziarele, iar gazetarii, ca niște cobzari, se țin și ei după nuntă, fie că apucă la dreapta, fie că pornește spre stânga (...) În sfârșit, o piedică a obiectivității gazetelor mai e și îngustimea spațiului nostru politic” (ibidem).

Cu alte cuvinte, lipsa de caracter, mediocritatea și absența sancțiunilor pentru cei care derapează. Dar „nepăsarea de adevăr” pare să fi fost cea mai dramatică limită a jurnalismului politic.

Evenimentele din ultima parte a anului 1918 îl îndreptățeau pe Al. Al. Busuioceanu să vorbească despre „Presa cea nouă” a României, în termenii: „Ziaristica este o profesiune a democrației (...) astăzi, când mulțimile trăesc cea mai intensă viață, ele se îndreaptă de multe ori cu încredere către ziaristi. Căci își dau seama că în breasla aceasta e un suflet real democratic, pe care mulțimea însăși l-a creat. E măgulitor pentru ziaristi. Ceva din viitorul statului e în mâna lor și va fi din ce în ce mai mult. E însă și o îngrijorare (...) Căci pentru a fi la înălțimea rolului superior pe care vremurile i le oferă, ziaristul trebuie să aibă și o moralitate superioară. Iată unde trebuie să vorbim de o ziaristică nouă. Fiindcă ziaristica veche, și e vorba mai cu seamă de a noastră, ziaristica veche n-a reprezentat întotdeauna această moralitate superioară (...) Prestigiul înseamnă tocmai ascendentul moralității” (Busuioceanu, 1919: 1).

Ulterior, C. Papacostea afirma că, pentru un popor cum este cel român, care urcă primele trepte ale dezvoltării, „politica este un mijloc spre mai multă justiție socială, spre un mai riguros control al actelor publice săvârșite. *Iată de ce politica își are, în bună logică, și o presă specială.* La rândul ei, politica poate porni mai mult sau mai puțin dela *principii* sau mai mult de la *interese de clasă*. Timpurile (...) ne împing tot mai mult spre acestea din urmă; în acest caz, presa devine din ce în ce mai mult un organ al conștiinței de clasă (...) Presa politică – expresiune a partidului, *recte* a șefului său. Dar mai (în) urmă, au reprezentat vreodată partidele principii sau clase sociale? (...) Deși într-un stadiu de modestă dezvoltare a conștiinței

⁶ A *hiritisi* – a saluta, a felicita.

publice, poporul și statul român a(u) făcut politica înaltă de <principii> *conservatoare, liberale, democrate, naționale* etc., toate aceste epitete sunt din aer, nu de pe pământ – din sânul societății; căci toate partidele vechi nu reprezintă în fond decât o singură clasă socială: slaba burghezie orășănească, însoțită de marii proprietari rurali și de câțiva intelectuali bine cotați ca inteligență; în total, să fie două–trei mii de oameni. Iată la ce se reduce viața, conștiința și opinia publică a vechiului stat român (...) Între organele de presă ale celor două partide au oscilat, când în dreapta, când în stânga, puținele organe de presă independentă. Fără îndoială, acestor organe, care au pătruns și în masele mai largi ale publicului, li se datorește recunoștința; aceasta însă încetează atunci când se dovedește, de pildă, că un organ într-un moment dat înstrăinează sau chiar numai se afiliază unui partid. Viitorul, ziceam, ne împinge spre politica intereselor de clasă. Față de vechile partide, esențial burgheze, se înfiripează partidele de clasă: cel *țărănesc*, menit a cuprinde pătura rurală, cel *socialist*, chemat îndeosebi a reprezenta pe muncitorul urban. Caracteristica fundamentală a noii baze politice este sinceritatea: actorul politic dispare pentru a-i lua locul omul politic. O presă a intereselor de clasă va lua ființă, în genul ziarului *Socialismul*, iar între acestea vor lua loc și cele două–trei organe cotidiene, care vor ști să ție cumpăna dreaptă a intereselor generale și mai ales să-și păstreze acea <libertate de cugetare și de exprimare a cugetării nestânjenită nici de considerații de interes de partid (adăugăm: și de persoane), nici de ambiția de a ajunge la o situație politică>, după cum se exprima *Dacia*, într-unul din numerile precedente” (Papacostea, 1919: 1).

După Marea Unire multe ar fi trebuit să se schimbe, erau de părere și redactorii ziarului *Dacia*, dezamăgiți de persistența unor obiceiuri nu tocmai onorante: „Violențele de limbaj de altădată din presa noastră păreau să fi slăbit simțitor după război. Unii o atribuiam rușinei față de cititorii noilor ținuturi, alții, partizani ai censurei, erau gata s-o atribuie acesteia. Iată, însă, că totul n-a fost decât o iluzie înșelătoare, iar purificarea limbajului dacă nu și a gândirii în presa de partid s-a mărginit doar la un armistițiu impus de împrejurările excepționale prin care am trecut în ultimii trei ani. Pe măsură ce revenim la viața normală, ziarele de partid își recapătă vigoarea stilistică și plasticitatea argumentării ca pe vremurile de tristă amintire dinaintea războiului (...) Acelora din vechiul regat ori din nouile ținuturi, cari au ușuratecul obicei de a critica aspru presa și ziaristii din București, le spunem că toată vina este a oamenilor politici, a tuturor fără deosebire. Presa liberă de politicianism vorbește altfel totdeauna, precum se va putea convinge cititorul mai mult ca oricând în perioada campaniei electorale” (*Dacia*, 1919: 1).

În fine, un articol din Ardeal, la care a reacționat redacția *Dacia*, prin textul numit „Onestitatea presei”: „*Românul* din Arad se ridică răspicat împotriva unor anumite procedee ce întârzie în presa de partid a Vechiului Regat. Era îndeajuns de cunoscută patima oarbă pe care gazetele politice o pun în polemicele lor pentru a înhăța puterea, dar cu prilejul crizei de guvern, fruntașii ardeleni au avut ei înșiși să sufere din pricina acestor procedee necorecte. Păreri care n-au fost exprimate și intenții ce nu se vădiseră prin nimic erau născocite pe seama fruntașilor ardeleni cu obișnuita rea credință a acestei prese nărvite în rele. Procedeele sunt vechi, dar

continuă să fie în floare. Patima politică are o putere diabolică de a născoci calomnii, de a ridica pe unii prin laude mincinoase și de a coborî pe alții prin insinuări fanteziste. Cine are o idee deosebită e tratat ca un dușman care trebuie doborât prin orice mijloace. Nu există în această luptă nici cavalerism, nici francheță, niciun fel de corectitudine. Principiul ei este să umfle ce e mic și să micșoreze ce e mare. Pentru omul care stă deoparte și judecă, o asemenea presă a pierdut orice credit și orice ascendent moral. E vremea să ne premenim. E vremea să introducem maniera bună și respectul adversarului, chiar atunci când combatem acțiunea lui. Mai multă urbanitate, mai multe onestitate!” (*ibidem*: 2).

Antologiile de texte despre presa politică⁷ / a partidelor se lasă așteptate, în contextul în care ele ar folosi celor care studiază științele politice, jurnalismul, retorica ș.a.m.d.

Dar să revenim la evoluția acestui tip de presă și să remarcăm că redacțiile s-au poziționat ferm în „perimetrele” ideilor și opțiunilor, îndeosebi în momente cu mize mari, cum ar fi războaiele, alegerile, scandalurile politice generate de diverse alte decizii majore.

Iată, bunăoară, cum privea spionajul francez situația din România, utilizând presa, adică „sursele deschise” (cum se spune în limbajul de specialitate). Sinteza de mai jos ne ajută să înțelegem modul în care eram percepuți de un stat aliat politic și militar. Ministerul francez al Afacerilor Externe și al Războiului a editat *Bulletin périodique de la presse roumaine*, în a cărui ediție din 28 mai 1919, redactorii au simțit nevoia să clarifice starea de fapt din România, pentru utilizatorii săi – politicieni, diplomați, militari. Reproducem un fragment din acest document: „*Partidele politice și presa lor. a. Clasificarea actuală a partidelor. Înainte de război, două partide istorice ocupau puterea, alternativ: partidul liberal și partidul conservator. Partidul naționalist și cel socialist aveau o importanță foarte limitată. Războiul și mai ales ocupația străină au dus la schimbări profunde în politica internă. În timp ce partidul liberal, al cărui șef este dl. I. Brătianu, păstrează unitatea și omogenitatea sa, partidul conservator se scindează în trei fracții, mai mult sau mai puțin opuse unele față de altele: 1. conservatorii progresiști, taxați drept germanofili, al căror lider este dl. Alexandru Marghiloman; 2. conservatorii naționaliști, antantofili⁸ de la început, al căror șef este dl. Take Ionescu; 3. conservatorii democrați, grupați în Liga Poporului, sub președinția generalului Averescu. Partidul Socialist este considerabil întărit. Partidului naționalist propriu-zis, unde dl. Nicolae Iorga este singura personalitate marcantă, i s-a diminuat importanța, după realizarea obiectivelor, urmărite ca fiind esențiale: reunirea, sub același sceptru, a românilor de la Nistru la Tisa. b. Organele lor de presă, noile ziare.*

⁷ Unele entități politice se vor coagula în jurul unor reviste – Frontul Muncii s-a constituit în anul 1928, în jurul ziarului *Gloria* (din 1934, *Năzuința*); tot așa, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România (MADOSZ – Târgu Mureș, 1934) cristalizează în jurul revistei clujene *Falvak Nepe (Lumea satelor)*, respectiv, al revistei *Nepakarat (Voința poporului)*, cei mai mulți aderenți fiind dizidenți proveniți din Partidul Maghiar ș.a.m.d.

⁸ *Antantofil* – susținător al alianței militare Rusia – Marea Britanie – Franța, în opoziție cu germanofili (Germania – Austro – Ungaria – Italia).

Partidul Național-Liberal are două mari ziare: unul redactat în limba franceză, *L'Indépendance Roumaine*, destul de răspândit în mediile conducătorilor; altul, *Viitorul*, ziar de importanță medie, redactat în română. Conservatorii progresiști, au de asemenea, două organe de presă la dispoziție: *Le Progrés*, fondat sub ocupație germană, redactat în franceză și *Steagul*, care intră în al cincilea an de apariție – redactat în română. Organul oficial al dlui Take Ionescu este *Românimea*, dar este susținut și de *Epoca*, vechi ziar conservator al marilor proprietari, fondat de Nicolae Filipescu, un hotărât antantofil. Purtătorul de cuvânt al generalului Averescu este *Îndreptarea*, care a apărut prima oară în timpul ocupației germane. *Dacia* este devotată domnului Vintilă Brătianu, care o utilizează uneori contra propriilor colegi de minister. În ceea ce privește *România*, a fost la începutul războiului organul oficial al Marelui Cartier General Român. Ziare precum *Universul*, *Jurnalul* (acesta mai degrabă favorabil lui Take Ionescu), nu au opinii politice afișate, fiind ziare de informații. Din contră, socialiștii duc o violentă campanie de opoziție în *Chemarea*, al cărui redactor șef este dl. Cocea, care propagă opinii politice foarte înaintate. Ei au, de asemenea, la dispoziție, *Socialismul*, organ al muncitorilor sindicaliști. Israelii din România au două organe de presă – unul redactat în română, *Mântuirea*, care este organul sioniștilor din țară și altul, în franceză – *L'Orient*. *Argus* s-a cantonat exclusiv pe terenul informațiilor și al chestiunilor economice, comerciale și financiare; este ziarul Bursii, în timp ce *Neamul Românesc*, care este aproape integral redactat de dl. Nicolae Iorga, asistat de unul sau doi colaboratori, tratează istoria, pedagogia, morala. Cotidienele de mare tiraj, fondate și conduse de dl. Constantin Mille, *Adevărul* și *Dimineața*, sunt ziare cu tendințe republicane, mai degrabă favorabile dlui Take Ionescu. Ele duc o campanie de opoziție <cu orice preț> contra partidului liberal și în mod special contra <dinastiei Brătienilor>. De semnalat, în final, ziarele care își spun independente în politică, cum sunt *Acțiunea română*, *Izbânda*, *Victoria*, *Journal de Roumanie*, dar care nu lasă să se manifeste decât discret ostilitatea lor față de guvernul liberal”⁹.

2. PUBLICAȚIILE PERIODICE ALE PARTIDELOR POLITICE

2.1. PRESA LIBERALĂ

Potrivit cercetătorului Constantin Nica, în România liberalismul ar fi început în anii premergători Revoluției lui Tudor Vladimirescu, până pe la 1883–1884, interval în care „civilizația română a abandonat trăsăturile bizantino-slave și a fost integrată în circuitul european de valori și de idei, prin eliminarea sistemului feudal, prin dezvoltarea conștiinței naționale, prin constituirea statului unitar și organizarea democratică a acestuia” (Cioabă, Nica, 2001: 51). Dacă așa stau lucrurile, presa română de început (1829) ar avea datele unei prese liberale, Ion Heliade Rădulescu putând fi considerat un „decan” al liberalismului nostru. Exprim

⁹ <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k63450381> – accesat în data de 20 decembrie 2018.

anumite rezerve față de această teză și accept că tot ceea ce precede evenimentele de la 1848 a reprezentat o pregătire a reformelor statului, în sensul modernizării sale; reforme care datorează mult Regulamentelor Organice¹⁰ din Muntenia și din Moldova. De altfel, principiile liberale sunt vizibile în Proclamațiile revoluționarilor de la 1848 – a se vedea, de exemplu, „Proclamația de la Islaz”.

Printre pionierii liberalismului autohton îi găsim pe C.A. Rosetti, Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, Dimitrie C. Brătianu, Ion C. Brătianu, Radu Golescu și frații săi, Nicolae și Alexandru, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Al.I. Cuza, dar și Simion Bărnuțiu, George Barițiu, Avram Iancu, Andrei Șaguna, Timotei Cipariu și mulți alții. Practic, în toate provinciile istorice românești vom găsi manifestări ale liberalismului, exprimate în presă, cărți, discursuri.

Partidul Național Liberal s-a constituit la 24 mai 1875 și a avut printre fondatori jurnaliști, editori și publiciști remarcabili, precum C.A. Rosetti, Nicolae Fleva, Mihail Kogălniceanu, Eugeniu Stătescu și alții. Publicațiile periodice liberale au fost *Românul*, fondat de Rosetti la 1857, ca organ de presă al „radicalilor”, el devenind oficios liberal între anii 1866–1884. Titlul inițial a fost *Concordia* (6 februarie 1857); *Românul* va apărea, cu întreruperi, până în anul 1915¹¹. *Voința Națională* (1884–1914), *Viitorul* și *Liberalul* sunt alte publicații reprezentative liberale. Ne referim aici la liberalii reuniți inițial în jurul lui Ion C. Brătianu și C.A. Rosetti. Titlurile editate la București au avut, de multe ori, „repli” locale. Spre exemplu, ziare cu titlul *Liberalul* au apărut la Alexandria, Călărași, Craiova, Constanța, Buzău, Bârlad, Iași ș.a.m.d. (Petcu, 2012: 1144). Bibliografii de la Biblioteca Academiei Române au identificat, pentru perioada 1731–1918, 18 periodice cu numele *Liberalul*, (cu variații, de tipul *Liberalul gălățean*, *Liberalul vâlcean* etc.). În termeni asemănători nota și Mihail Fărcășanu, în legătură cu presa liberalilor – „Primul oficios al PNL a fost *Românul* (...) organ de presă al radicalilor. Liberalii au mai publicat și ziarul *Voința națională* (1884–1914). Apariția *Viitorului* în toamna anului 1907 coincide cu preluarea puterii de către Partidul Liberal, sub conducerea lui Ion I.C. Brătianu, în plin haos cauzat de răscoala țărănească din primăvară. Era necesar un cotidian proaspăt, care să susțină politica partidului pentru reformele viitoare (agrară, electorală, a învățământului etc.). La înființarea lui a contribuit mult tânărul I.G. Duca (...), viitorul președinte al PNL și prim ministru, alături de alți intelectuali de înaltă clasă, ca Spriu Haret, Constantin Stere, Nicolae Gane și alții. Primul director a fost cunoscutul ziarist Constantin Banu (...) a fost suspendat la 30 martie 1939, odată cu dizolvarea PNL...” (Fărcășanu, 2013: 21).

Din cauza viziunilor diferite asupra urgențelor politice ale țării, și în sânul liberalilor au apărut mai multe sciziuni, de unde apariția mai multor ziare și reviste.

¹⁰ *Regulamentul Organic* a fost un document cu statut de constituție, adoptat de administrațiile celor două principate române, la insistențele și cu sprijinul autorităților ruse, în intervalul 1831–1832.

¹¹ În perioadele în care a fost interzis, din motive politice, publicația a luat alte titluri, cum ar fi *Libertatea* (iulie, 1864), *Conștiința națională* (1865), *Unul pentru altul*, *Pruncul* – vezi Răduică, G., Răduică, N. (1995: 370–371).

Spre exemplu, Partidul Liberalilor Sinceri (1880–1884), conduși de Gheorghe Vernescu, alături de care s-au aflat Vasile Boerescu, Nicolae Ionescu, Dimitrie Giani și alții, va fonda ziarul *Binele public*. Este vorba despre un grup ce va fuziona cu Partidul Conservator (17 martie 1884). Partidul Democrat Radical, condus de Gheorghe Panu, va edita *Lupta*. Și acest partid va fuziona cu Conservatorii, în anul 1897. Partidul Liberal Democrat, condus de Dimitrie C. Brătianu, alături de care au stat Mihail Kogălniceanu, Petre Grădișteanu și alții, va edita ziarul *Națiunea*, înainte de a fuziona cu PNL. Tot în PNL vor veni și o parte dintre membrii Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România, în frunte cu Vasile G. Morțun, Ioan Nădejde, Constantin Stere și alții, mișcare politică numită în epocă „trădarea generoșilor” (1899–1900). Partidul Național Liberal va reuni, în cadrul său, și gruparea Ion Incuț, a Partidului Țărănesc din Basarabia (1923), Partidul Democrat al Unirii din Bucovina (gruparea Ion Nistor). Publicația lor reprezentativă va fi *Mișcarea*, fondată la Iași cu titlul *Mișcarea Moldovei* (1925–1930), continuat la București, până în 1938.

Mai amintim aici publicațiile *Omul liber* (1929–1931), oficios al Partidului Liberal-Democrat condus de Ioan Theodor Florescu; *Politica nouă* (1935) și *Drapelul* (1944–1948), al PNL–Gheorghe Tătărescu. Gruparea și regrouparea, fuzionarea și abandonarea, specifice liberalilor, au continuat și după prăbușirea regimului comunist¹².

Potrivit istoricilor Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina și Ioan Scurtu, care au publicat o enciclopedie a partidelor politice (Alexandrescu *et al.*, 1995), până în anul 1994, liberalii (cu „variantele” lor) au avut următoarele periodice reprezentative (pe care le expunem cronologic): *Românul* (1866–1884), editat de Partidul Național Liberal 1875 (București, 1875–1947); *Binele Public* (1878–1884), Partidul Liberalilor Sinceri (București, 1880–1884, când fuzionează cu *Partidul Conservator*, din care rezultă Partidul Liberal-Conservator); *Națiunea* (1882–1891), Partidul Liberal-Democrat (București, 1885–1890, când fuzionează cu PNL); *România* (1884–1892), Partidul Liberal-Conservator (București, 1884–1891); *Voința națională* (1884–1914), Partidul Național Liberal 1875 (București, 1875–1947); *Viitorul* (1914–1938; 1944–1945), Partidul Național Liberal 1875 (București, 1875–1947); *Omul liber* (1929–1931), Partidul Liberal-Democrat 1931 (București, 1931–1938); *Mișcarea* (1930–1938), Partidul Național Liberal 1930 (București, 1930–1938); *Politica noastră* (1935), Partidul Liberal-Democrat 1931 (București, 1931–1938); *Drapelul* (1944–1948), Partidul Național Liberal 1944 (București,

¹² Bunăoară, alături de reînființatul PNL, în 1990, vor apărea Partidul Național Liberal Aripa Tânără (1990–1997), care ulterior vor deveni Partidul Liberal; PNL–Convenția Democratică (1992–1997), PNL–Radu Câmpeanu (1995–2003), Partidul Liberal Democrat condus de Theodor Stolojan (2007–2008), Partidul Democrat Liberal, din 2008 ș.a.m.d. Se revendică de la doctrina liberală și alte entități politice – Partidul Alianței Civice (Nicolae Manolescu), Partidul Alianța pentru România (Teodor Meleşcanu), Uniunea Forțelor de Dreapta (Varujan Vosganian), Acțiunea Populară (Emil Constantinescu). Toate aceste partide, aripi/facțiuni vor edita periodice prin care vor căuta să-și legitimizeze orientarea politică – a se vedea *Viitorul liberal*, *Liberalul* ș.a.m.d.

1944–1948); *Liberalul* (1946–1947), Partidul Național Liberal 1875 (București, 1875–1947).

2.2. PRESA CONSERVATOARE

„Prima utilizare a expresiei <principii conservatoare> o aflăm la 1 februarie 1823, într-o scrisoare a boierului Mihail Sturdza către consulul rus M.L. Minciaky”, nota Sandra Dungaciu, referitor la proiectul de constituție elaborat de boierii progresiști (2001: 112). Era vorba despre punctul de vedere al boierimii moldovene refugiate în Rusia din cauza Revoluției de la 1821, boierime care dorea păstrarea vechii administrații a țării; mai concret, respingea propunerile de modernizare, de respect pentru proprietate, egalitatea în fața legii ș.a.m.d. Cât privește cristalizarea unui partid politic conservator, istoricii propun anul 1880, deși chiar după Unirea din 1859 a existat în cadrul parlamentului o opoziție față de liberali, formată din boieri conservatori. O personalitate conservatoare care s-a remacat după 1859 a fost Barbu Catargiu, adversar al revoluției de la 1848, dar susținător energic al Unirii Principatelor. După cum se cunoaște, el a fost în cele din urmă asasinat.

Curentul conservator se va diviza înainte chiar de a se fi consolidat suficient de mult, în sensul că la 1866, în funcție de atitudinea față de instalarea unui rege străin, unii boieri (grupați în jurul lui Lascăr Catargiu, Dimitrie Ghica și Gr.M. Sturdza) se manifestă contra lui Al.I. Cuza; alții vor rămâne fideli ideii unei monarhii autohtone. Oscilațiile opțiunilor politice vor fi reflectate în presa conservatoare a vremii. Bunăoară, la 18/30 august 1866 apărea periodicul *Ordinea*, ai cărui redactori erau L. Catargiu, D. Ghica, Al. Știrbei, C. Brăiloiu, M.C. Epureanu, G. Costa-Foru, Vasile Boerescu ș.a.m.d., gazetari moderați, promotori ai reformelor moderate. La 18 februarie 1868 apărea ziarul *Presa*, din inițiativa lui V. Boerescu, o personalitate insuficient cunoscută, din păcate. La 15 martie 1876 este fondat ziarul *Timpul*, „în jurul căruia se va forma, în 1878, prima organizație conservatoare care își desfășura activitatea pe baza unui statut și cuprindea membri ai *Junimii* și alți conservatori, reprezentanți ai diferitelor fracțiuni (conservatoare – n.ns., M. P.), între care Lascăr Catargiu, g.-ral. I.Em. Florescu, P. Mavrogheni, gral. Manu, C. Șuțu, A. Lahovari, T. Maiorescu și alții”. La 3 februarie 1880, „optzeci și opt de oameni politici (...) semnau un program și un statut prin care pecetluiau actul de naștere al Partidului Conservator. Președintele partidului era M.C. Epureanu, iar organul de presă rămânea *Timpul*, pus sub redacția lui M.

Eminescu” (Cioabă, Nica, 2001:118). Și conservatorii, ca, de altfel, toate partidele politice, vor avea divergențe, dezbinări etc., chiar dacă se vor afla la guvernare – a se vedea aceste tendințe, urmărind gândirea politică a lui Al. Lahovari, P.P. Carp, M. Ghermani, Al. Marghiloman, Take Ionescu, C. Olănescu, Iacob Lahovari. În anul 1908 se va forma Partidul Conservator Democrat, sub conducerea lui Take Ionescu. După Primul Război Mondial „conservatorismul politic românesc își va înceta existența în organizații autonome, rămășițele grupărilor conservatoare contopindu-se în Partidul Național Român (februarie 1923), respectiv cu Partidul Poporului (iunie 1925)”, după cum aprecia Sandra Dungaciu în studiul amintit.

Potrivit enciclopediei citate (*Alexandrescu et al*, 1995), conservatorii au avut următoarele publicații periodice reprezentative: *Timpul* (1876–1884; 1889–1900; 1923–1924), editor: Partidul Conservator (București, 1880–1925); *Epoca* (1885–1889; 1895–1901), editor: Partidul Conservator (București, 1880–1925); *Conservatorul* (1900–1914), editor: Partidul Conservator (București, 1880–1925); *Ordinea* (1908–1913), editor: Partidul Conservator-Democrat (București, 1908–1922, când fuzionează cu Partidul Național al lui Iuliu Maniu); *Acțiunea* (1913–1916), editor: Partidul Conservator-Democrat (București, 1908–1922); *Steagul* (1914–1922), editor: Partidul Conservator (București, 1880–1925); *Evenimentul* (1916–1918), editor: Partidul Conservator-Democrat (București, 1908–1922); *Le Progrés* (1918–1925), editor: Partidul Conservator (București, 1880–1925); *Românimea* (1918–1922), editor: Partidul Conservator-Democrat (București, 1908–1922); *Epoca* (1932–1938), editor: Partidul Conservator (1932–1938), condus de Grigore Filipescu, formațiune care continuă programul Ligii „Vlad Țepeș” (fondată în 1929).

2.3. PRESA SOCIAL-DEMOCRATĂ

Deși concepția socialistă a fost promovată de importante personalități politice și culturale încă de timpuriu, abia la 1875 se poate vorbi despre „un curs evolutiv al mișcării socialiste în România”, influențat și de emigranții ruși care ajung în diverse țări europene din cauza persecuțiilor autorităților țariste, aprecia Damian Hurezeanu (2001: 140). În anul 1877 aceștia editează ziarul *Socialistul*, apoi *Basarabia* și *România viitoare* (1880). Socialiștii ieșeni editează *Contemporanul* (1881). Cea din urmă publicație, materialistă și atee în conținut, a popularizat diverse științe, între care sociologia și psihologia socială. Tocmai în 1885, susține autorul citat, *Contemporanul* „își dezvoltă opțiunea socialistă și materialistă”. O publicație importantă prin conținut și ecou va fi *Revista socială*, ea devenind celebră datorită studiului lui C. Dobrogeanu-Gherea „Ce vor socialiștii români?” (1885–1886), dar și prin alte texte de inspirație marxistă. Ca de obicei, nici acest curent politic nu a fost omogen, astfel încât o parte dintre militanți fondează, la 1893, Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România (PSDMR), entitate ce va edita, cu mari dificultăți materiale, ziarul *Lumea* (din 1894).

Printre publicațiile reprezentative amintim *România muncitoare* (apărută la București, reluând titlul de la 1902). „Publicistica mișcării nu a fost atât de pletorică; au renunțat la reviste cu caracter cultural de tipul *Contemporanului*, însă au susținut publicații de factură teoretică – de pildă *Viitorul Social* – destul de multe gazete sindicale de coloratură socialistă și, bineînțeles, gazeta *România muncitoare*, care era coloana vertebrală a presei socialiste în noua etapă. Gazeta a avut în persoana lui Mihai Gheorghiu-Bujor un redactor de talent. O vreme, a activat la gazetă și Panait Istrati” – nota D. Hurezeanu, în studiul citat.

Ulterior, PSDMR se transformă în Partid Socialist și editează ziarul *Socialismul*. Partide de tip socialist au existat în diverse provincii – Bucovina, Banat, Transilvania. Ele vor forma Federația Partidelor Socialiste, transformată ulterior în

Partidul Social-Democrat (1927), partid ce va edita *Socialismul*, *Lumea Nouă*, *Mișcarea socială* și altele.

Și acum se poate constata o anumită atomizare – apar Partidul Socialist Unitar, Partidul Socialist (Popovici), care vor încerca să-și legitimeze programele prin intermediul presei, în condiții destul de ostile, mai ales în intervalul 1940–1944. După finalizarea celui de-al Doilea Război Mondial, membrii PSD vor migra – unii spre Partidul Comunist, alții spre alte partide, cei mai fideli doctrinei fiind cei conduși de Constantin Titel-Petrescu, lider politic și director al ziarului *Libertatea*. De reținut că, până în anul 1900, mișcarea muncitorească și socialistă a editat circa 70 de publicații periodice, multe din ele cu apariție neregulată.

Iată o selecție de publicații seriale semnificative: *Munca* (1890–1894), ziar editat de Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România (PSDMR), fondat în anul 1893 la București (își încetează apariția în luna mai a anului 1921, prin trecerea la ideologia comunistă); *Lumea nouă* (1894–1900), editor: PSDMR; *România muncitoare* (1902, 1905–1914), editor: PSDMR; *Adevărul (Glasul poporului)* (1903–1914; 1917–1919), editor: Partidul Social-Democrat din Ardeal și Banat (fondat la Lugoj, în anul 1906); *Lupta* (1906–1910), editor: Partidul Social-Democrat din Bucovina (fondat în anul 1906, la Cernăuți); *Lupta zilnică* (1914–1916), editor: PSDMR; *Socialismul* (1918–1921), editor: PSDMR; *Tribuna socialistă* (1919–1921), editor: Partidul Social-Democrat din Ardeal și Banat; *Vremea nouă* (1920–1921), editor: Partidul Social-Democrat din Bucovina (fondat în anul 1906, la Cernăuți); *Socialismul* (1927–1933), editor: Partidul Social-Democrat din România (fondat la București în anul 1927); *Proletarul* (1928–1935), editor: Partidul Socialist al Muncitorilor din România (București, 1928); *Lumea nouă* (1933–1940), editor: Partidul Social-Democrat din România (fondat la București în anul 1927); *Libertatea* (1944–1948), editor: Partidul Social-Democrat din România (fondat la București în anul 1927).

2.4. PRESA POPORANISTĂ

Inițial, poporanismul a fost un curent cultural. El a asigurat o anumită continuitate în gândirea politică autohtonă – „după mișcarea pașoptistă și cea junimistă (în care liberalismul și conservatorismul își găsesc surse și întemeieri doctrinare), poporanismul ne apare ca al treilea curent politic din spațiul românesc modern, un curent ce a preluat și a prelucrat filoane ale celor dintâi și a alimentat variate atitudini și poziții contradictorii”, afirma Grigore Georgiu, într-unul dintre studiile sale (2001: 173). Afirmarea sa este legată de apariția revistei *Viața românească*, sub conducerea lui Constantin Stere, Garabet Ibrăileanu și Paul Bujor (Iași, 1906). Ca doctrină, poporanismul cunoaște o etapă de confruntare cu conservatorii, cu sămănătorii¹³ și cu tradiționalismul cultural, începând cu anul 1920

¹³ Sămănătorismul a fost un curent literar și politic legat de revista *Sămănătorul*, inițiată de Spiru Haret și condusă de Alexandru Vlahuță și George Coșbuc, la finele anului 1901. Dar ideile asociate acestui curent apăreau și în revistele ce i-au premers – *Viața*, *Vatra*, *Gazeta sateanului*, *Albina*, *Floare albastră*, *Curierul literar* și altele. Temele polare ale promotorilor acestui curent au fost „autohtonismul,

poziționându-se în opoziție cu liberali precum profesorii S. Zeletin și E. Lovinescu. Tezele poporaniste au apărut, de asemenea, în ziarul bucureștean *Adevărul* (1893) și în *Evenimentul literar* (Iași, 1893; București, din 1894), în *Curentul nou* (Galați) și în alte periodice.

2.5. PRESA ȚĂRĂNISTĂ

Curentul ¹⁴ filoagrarian din țara noastră „transcende sămănătorismul, poporanismul, liberalismul, țărănismul etc.”, apreciază N. Frigioiu, într-un studiu (2001). Mișcarea de idei filoagrariană a început după 1850, „ca urmare a redescoperirii mecanismelor de funcționare a obștilor țărănești și a regimului lor de proprietate în Europa medievală”. Partidul Țărănesc, fondat la 18 decembrie 1918, va fuziona cu Partidul Național Român în anul 1926, rezultând Partidul Național Țărănesc (în perioada 1921–1922 au mai existat fuziuni cu partide țărănești din Basarabia, din Bucovina, precum și cu alte formațiuni țărănești din Transilvania).

Publicații precum *Țăranul* (1881), *Gazeta țăranilor* (1892) și altele, fondate de C. Dobrescu-Argeș, Ion Mihalache ș.a.m.d. vor ajuta la diseminarea noii doctrine, ce își propunea emanciparea populației rurale. Periodicele consacrate problemelor satelor nu au fost puține. Amintim aici *Țăranul* (București, 1858), *Țăranul* (Mușetești – Argeș, 1881–1884); reviste cu același nume găsim la Cernăuți (1897), Craiova (1907), Răcari – Dâmbovița (editată de Partidul Țărănesc), *Țăranul român* (București, 1861–1863), dar și la Botoșani (1909–1910) și altele. Puține dintre acestea au fost asumate deschis de vreun partid politic.

În intervalul 1925–1930, de exemplu, reviste cu denumirea *Țăranul*, ale Partidului Țărănesc, găsim la Călărași, Iași, Craiova, Răcari și Tecuci. Altele, numite *Țăranul dobrogean* (Tulcea), *Țărănimea* (Hunedoara, Oravița, Tecuci) sau *Țărănismul* (București, Pitești), au aparținut tot organizațiilor județene ale țărăniștilor¹⁵. De reținut că, atunci când s-a născut PNȚ, prin fuziunea celor două partide (PNR și PȚ), ziarul *Dreptatea* de la București, al Partidului Țărănesc din

valorificarea specificului național, clasa țărănească – izvorul energiilor pentru statul român și civilizația românească”. *Ideea europeană* (1919), *Gândirea*, *Cuvântul* și *Logos*, *Junimea literară* din Cernăuți, *Ramuri* (Craiova, 1905), *Făt Frumos* (Bârlad, 1904) au fost alte publicații reprezentative care au promovat doctrina și ideologia sămănătoriste. *Neamul românesc* va duce mai departe acest proiect cultural și ideologic. Vezi Nae Ionescu, „De la Sămănătorism, la noul stat românesc”, 13 august 1930, București, Editura Roza Vânturilor, București, 1990, p. 190.

¹⁴ Distincția cu care operează Nicolae Frigioiu între *curent* și *doctrină* este rezumată în termenii: „Ca ansamblu de idei, teze, enunțuri politice structurate logic, o doctrină propune o alternativă la ordinea politică, iar factorul propulsiv care incită la acțiune pentru traducerea în viață a acestei alternative, considerată superioară, este ideologia (...) spre deosebire de doctrină, un curent este mai vast (...) el reunește o multitudine de școli, de teorii și de doctrine”. Vezi Nicolae Frigioiu (2001: 287).

¹⁵ *Publicațiile periodice românești. Ziare, gazete, reviste*. Tom IV, catalog alfabetic; 1925–1930, Biblioteca Academiei Române, Editura Academiei Române, București, 2003.

Vechiul Regat, a devenit oficiosul partidului, în timp ce la Cluj a rămas *Patria*¹⁶, ziarul fostului Partid Național din Transilvania.

Țărăniștii au avut și alte publicații importante: *Țara nouă* (1919–1921), editor: Partidul Țărănesc (București, 1918); *Aurora* (1921–1926), editor: Partidul Țărănesc (București, 1918); *Aurora* (1927–1934), ziar editat în 1927 de Partidul Țărănesc (partid fondat de o parte a PNȚ la București, în anul 1927); *Zărilor* (1932), editor: Partidul Țărănesc-Democrat (București, 1931); *Cuvânt moldovenesc* (1918), editor: Partidul Țărănesc din Basarabia; *Deșteptarea* (1933–1937), editor: Partidul Țărănesc-Radical (București, 1932)¹⁷.

2.6. PRESA COMUNISTĂ

Grupuri reduse numeric – „nuclee comuniste” – încep să apară în țara noastră în mediul muncitoresc încă din perioada 1918–1919, apreciază cercetătorul Damian Hurezeanu (2001: 327). Un partid al comuniștilor din România s-a constituit în intervalul 8–12 mai 1921, cu ocazia unui congres la care au participat membri ai Partidului Socialist, ai PSDR ș.a.m.d. Persecutarea participanților la congres, dar și a celor despre care se știa că au simpatii comuniste, a început chiar în luna mai a anului 1921, continuând până în 1924, când acest partid este interzis prin lege, același destin avându-l și ziarul *Socialismul* (aprilie 1924). Interzis a fost și în timpul dictaturii legionaro-antonesciene. La 23 august 1944, PCdR¹⁸ a participat, alături de Regele Mihai, de Partidul Național Țărănesc, Partidul Național Liberal și Partidul Social Democrat Român, la înlăturarea regimului progerman al mareșalului Ion Antonescu, România intrând în sfera de influență sovietică.

Cele mai importante publicații periodice ale comuniștilor au fost *Socialismul* (1921–1924), editor: Partidul Comunist Român, care a avut diverse denumiri¹⁹; *Lupta de clasă* (1921–1931) și *Scânteia* (1931–1989). Numeroase alte reviste cu conținut de stânga vor fi revendicate de comuniști, ca fiind inspirate de ei – spre exemplificare, revistele *Era nouă* și *Cuvântul liber* au fost publicații antifasciste, dar nu comuniste. Cine va avea răbdare să răsfoiască volumele *Presa muncitorească și socialistă din România*, editate de institute ale Partidului Comunist, începând cu anul 1964, va înțelege de ce s-a optat pentru agregarea presei de stânga (comunistă, dar mai ales necomunistă).

¹⁶ *Patria* a fost fondat la Cluj, 1 ianuarie 1925 – 31 decembrie 1930, și a reapărut în perioada 1938–1946.

¹⁷ La 23 decembrie 1989, Corneliu Coposu anunță printr-un mesaj-manifest reintrarea în viața publică a Partidului Național Țărănesc (devenit ulterior Creștin și Democrat – PNȚCD). În 5 februarie 1990 va reapărea și ziarul *Dreptatea*, la conducerea sa fiind doi ziariști din vechea echipă – Nicolae Carandino și Paul Lăzărescu.

¹⁸ PCR – Partidul Comunist din România.

¹⁹ Partidul Socialist-Comunist (1921–1922), Partidul Comunist din România (1922–1948), Partidul Muncitoresc Român (1948–1965), Partidul Comunist Român (1965–1989).

Comuniștii vor prelua puterea politică în România, prin fals electoral, sub protecția sovieticilor, pentru 44 ani, ceea ce le va permite să monopolizeze piața informației, sub toate formele ei. Cu excepția presei cultelor religioase și a diverselor forme asociative – cooperatie, meșteșugari ș.a.m.d. – presa editată în perioada comunistă a fost proprietatea partidului-stat.

2.7. PRESA LEGIONARĂ

Fără să stabilim aici momentul (polemic) al apariției mișcării legionare, amintim că la Liceul din Huși, încă din primăvara anului 1919, se înregistrează o tentativă de constituire a unei societăți secrete, cu caracter antibolșevic și de apărare națională. Dezacordul dintre autorități și studenții ieșeni și clujeni va duce la radicalizarea studenților, ce se va manifesta în special în ziua de 10 decembrie 1922. Tensiunile sporesc din cauza cerinței studenților de a se aplica principiul *numerus clausus*, cu sensul de reprezentare proporțională a studenților în raport cu ponderea, în totalul populației, a etniei căreia îi aparțineau. Grevele studențești din perioada 1922–1923 vor genera o anumită solidaritate finalizată prin constituirea „Legiunii Arhanghelului Mihai” (LAM), organizație ce dorea lichidarea anumitor bancheri, directori de ziare și lideri ai PNL, considerați vinovați de introducerea în constituție a unor prevederi privind încetățenirea evreilor. Legiunea va fi recunoscută public abia în 1927, iar în 1930 va lua denumirea de Garda de Fier (dizolvată la începutul anului 1931).

Dintre publicațiile lor reprezentative, reținem: *Pământul strămoșesc* (fondat la Iași, în 1927, de Legiunea Arhanghelului Mihail); *Buna Vestire* (București, 1937); *Cruciada Românismului*, editor: dizidența legionară a lui Mihail Stelescu, numită Vulturii Albi, apoi *Cruciada Românismului* (1934).

În istoria jurnalismului vor rămâne ca repere importante pentru dreapta/extrema dreaptă din România publicații precum *Alarma*, *Axa*, *Dreapta*, *Garda*, *Legionarii*, *Sfarmă piatra*, *Curentul*, *Cuvântul*, *Porunca vremii*, *Chemarea*, *Gândirea*, *Gazeta de Vest*, *Vestitorii* și altele.

2.8. PRESA ALTOR PARTIDE POLITICE

Așa cum arătam mai sus, numărul publicațiilor periodice editate de partidele politice este foarte mare, de aceea am operat aceste selecții. Totuși, printre cele care au însemnat ceva în istoria noastră politică, amintim Partidul Național Român din Bucovina, fondat la 1892, cu „aripile”²⁰ sale, care au editat *Gazeta Bucovinei* (1891–1897), *Patria* (1897–1900), *Deșteptarea* (1900–1904), *Apărarea națională*

²⁰ Acest partid a avut mai multe „aripi”/denumiri: Partidul Național Român Radical din Bucovina, din 1897 (PNRRB); Partidul Poporal Național Român din Bucovina (PPNRB), din 1900, o parte dintre membri formând la 1906 Partidul Apărărist (PA); din 1908, Partidul Creștin Social Român

(1906–1906), *Românul* (1908–1909), *Patria* (1909–1910) și *Viața nouă* (1912–1914). Partidul Național Român din Transilvania, cu cele patru mari periodice ale sale – *Tribuna* (Sibiu, 1884–1903), *Lupta* (1906–1910), *Românul* (1911–1916; 1918) și amintitul ziar *Patria* (1919–1926).

Partidul Constituțional, cu *Constituționalul* (1889–1900), *Era nouă* (1889–1900) și *Epoca* (1901–1907); Partidul German, cu *Siebenburgische Deutsches Tageblatt* (Sighișoara, 1919–1944), *Der Stürmer* (Timișoara, 1932–1934), *Ost-deutscher Beobachter* (Sibiu, 1934) și *Die Sachsburg* (Brașov, 1932–1934).

Partidul Maghiar, cu *Keleti Ujsag/Știrile Vestului* (Cluj, 1927–1938), *Szekelyfoldi Neplap* (*Gazeta populară din Secuime*, Târgu Mureș, 1934), editat de Uniunea Oamenilor Muncii din România (Romaniai Magyar Dolgozok Országos Szovetsege – MADOSZ) ș.a.m.d.

3. CONCLUZII

Centenarul Marii Uniri a oferit oportunitatea de a analiza presa din varii perspective. Rareori însă interesul cercetătorilor s-a îndreptat în direcția presei partidelor. Unul dintre răspunsurile valide la întrebarea *cum se construiește o țară/o națiune* ne este oferit și de presă de cea politică, îndeosebi.

Iată de ce am considerat oportun să prezint această sinteză a evoluției presei – oficiale și (uneori) oficioase – a partidelor din România. Marile teme ale dezbaterii publice, fragmentarea competitorilor politici, prin urmare și a presei lor, atitudinile diverșilor lideri politici față de presă și multe altele sunt prezentate, sintetic, în acest studiu.

Desigur, marile ziare politice ar merita să fie cercetate sistematic.

O monografie dedicată presei partidelor politice nu există încă, din păcate. Dar sper că istoricii, jurnaliștii, politologii, sociologii ș.a.m.d. (formați ori în formare) se vor apleca asupra acestui domeniu al presei partidelor.

BIBLIOGRAFIE

1. Alexandrescu, I., Bulei, I., Mamina, I., Scurtu, I. (1995), *Enciclopedia partidelor politice din România (1862–1994)*, București: Mediaprint.
2. Busuiocanu, Al. Al. (1919, 16 iulie). Presa cea nouă, *Dacia*, I, nr. 196, 1.
3. Cioabă, A., Nica, C., coord. (2001), *Doctrina politică în România secolului XX*, vol. I, București: Editura Institutului de Teorie Socială.
4. Dungaciu, S. (2001). Doctrina conservatoare, în A. Cioabă, C. Nica, coord., *Doctrina politică în România secolului XX*, vol. I (103–130), București: Institutul de Teorie Socială.
5. Fărcășanu, M. (2013), *Vîitorul libertății. Publicistică din țară și din exil (1944–1963)*, ediție de Pia Bader Fărcășanu, Iași: Polirom.

din Bucovina (PCSRB), care din 1909 se va numi din nou Partidul Național Român din Bucovina, pentru ca în anul 1914 să-și înceteze activitatea.

6. Frigioiu, N. (2001), Doctrina țărănistă, în A. Cioabă, C. Nica, coord., *Doctrine politice în România secolului XX*, vol. I (286–315), București: Institutul de Teorie Socială.
7. Georgiu, G. (2001). Doctrina poporanistă, în A. Cioabă, C. Nica, coord., *Doctrine politice în România secolului XX*, vol. I (173–195), București: Institutul de Teorie Socială.
8. Hurezeanu, D. (2001). Comunismul: structură politică și doctrinară, în A. Cioabă, C. Nica, coord., *Doctrine politice în România secolului XX*, vol. I (323–354), București: Institutul de Teorie Socială.
9. Kogălniceanu, M. (1855). Jurnalismul românesc în 1855, în *România literară*, I, 52–54; 66–67; 77–78.
10. Mehedinți, S. (1912, 11 februarie). Presa de partid și dervișii condeiului, în *Săptămâna politică și culturală*, II, 10, 114 (text semnat „Soveja”).
11. Neagoe, S., coord. (2003), *Enciclopedia istoriei politice a României, 1859–2002*, București: Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale.
12. Nica, C. (2001). Liberalismul și neoliberalismul, în A. Cioabă, C. Nica, coord., *Doctrine politice în România secolului XX*, vol. I (51–96), București: Institutul de Teorie Socială.
13. Papacostea, C. (1919, 5 august). Presa, politica și opinia publică, în *Dacia*, I, nr. 216, 1.
14. Petcu, M., coord. (2012), *Istoria jurnalismului din România în date. Enciclopedie cronologică*, Iași: Polirom.
15. Răduică, G., Răduică, N. (1995), *Dicționarul presei românești (1731–1918)*, București: Editura Științifică.
16. Straje, M. (1973), *Dicționar de pseudonime*, București: Minerva.
17. Xenopol, A.D. (1920), *Istoria partidelor politice în România*, București: Stănciulescu.
- 18.*** *Bibliografia Națională Română. Publicații seriale*, Biblioteca Națională a României, București, 1992–2018 (anuar).
- 19.*** *Bulletin Périodique de la Presse Roumaine*, nr. 14/28 mai, Ministère des Affaires Étrangères et de la Guerre, Paris, 1919.
- 20.*** *Publicațiile Periodice Românești*, tom II, 1907–1918, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1969.
- 21.*** *Publicațiile periodice românești. Ziare, gazete, reviste*, tom IV, catalog alfabetic; 1925–1930, Biblioteca Academiei Române, Editura Academiei Române, București, 2003.

SURSE DIGITALE:

Biblioteca Națională Digitală a Franței – <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k63450381> – site accesat în data de 20 decembrie 2018.

Bibliografia retrospectivă a periodicelor (1790–1952) – <https://bibliacad.ro/brp.html> – site accesat în data de 1 august 1998.

Biblioteca Digitală Națională a României – <http://digitool.bibnat.ro/R> – site accesat în data de 12 ianuarie 2019.

Biblioteca Digitală a Bucureștilor – www.digibuc.ro/ – site accesat în data de 1 februarie 2019.

